

این راهنمای تدریس، مبتنی بر اصول و سیاست‌های حاکم بر تألیف کتاب‌های درسی عربی دوره‌ی راهنمایی تحصیلی است. مهم‌ترین محورهایی که به عنوان زیرساخت‌های اصلی تألیف این کتاب‌ها تعیین شده‌اند، عبارتند از:

۱- استفاده از زبان قرآن کریم و ادبیات متون دینی در تدوین مطالب دروس: این سیاست به قدری کتاب عربی را تحت تأثیر قرار داده است که نه تنها بخش عمده‌ای از واژه‌های به کار رفته در هر درس، از جمله‌ی رایج‌ترین و پرکاربردترین واژه‌های قرآنی و هم‌خانواده‌های آن‌هاست، بلکه اصولاً ساختار ادبی جملات و عبارات به ساختار ادبی جملات و عبارات قرآنی نزدیک است.

در پرتو این سیاست، می‌توان مدعی شد که دانش‌آموزان با فراگیری این درس در دوره‌ی سه‌ساله‌ی راهنمایی، عملاً با بخش قابل توجهی از واژگان قرآنی آشنا می‌شوند.

۲- آموزش فرآیندی: هریک از موضوعات آموزشی در این کتاب‌ها، مبتنی بر درس یا دروس قبل است. به عبارت دیگر، هریک از دروس، پیش‌نیاز درس بعدی به‌شمار می‌آیند و به این ترتیب، حلقه‌های به‌هم پیوسته‌ی آموزش‌های این کتاب، یکی پس از دیگری مکمل یکدیگر قلمداد می‌شوند و دانش‌آموزان را به‌صورت سلسله‌وار به‌سوی هدف اصلی هدایت می‌کنند.

این سیاست حاکم بر کتاب‌ها موجب شده است که اصل دیگری به نام «تکرار»، در تمام دروس ملحوظ شود. تکرار واژگان، تکرار پرکاربردترین واژه‌های قرآنی، تکرار و تمرین قواعد دروس قبل و ... از جمله‌ی اقداماتی است که در تدوین و نگارش دروس و تمرین‌ها مورد توجه قرار گرفته است.

۳- آموزش غیر مستقیم: در تمام بخش‌هایی که به آموزش قواعد پرداخته شده، سعی شده است به جای آموزش مستقیم و یا ارائه‌ی تعریف‌های سنتی برای حفظ کردن و... از شیوه‌هایی استفاده شود که دانش‌آموزان از طریق ایجاد قرینه‌های لفظی و کلامی و تخیلی و ماجرابی، موضوع اصلی درس را به خاطر بسپارند. از این رو، روش تدریس این کتاب‌ها نیز با روش‌های سنتی، متفاوت خواهد بود. برای مثال، در آموزش انواع فعل‌ها، به جای طبقه‌بندی مرسوم و سنتی، تلاش شده است که دانش‌آموزان هر یک از صیغه‌های افعال را در خلال به یادسپاری یک ماجرای دیگر - که عمدتاً به یادماندنی و جذاب هستند - به خاطر بسپارند و یا با یادآوری آن قرینه‌ها، دانسته‌های خود را عمیق‌تر و پایدارتر سازند.

۴- جذابیت و شیرینی: ایجاد جذابیت و کشش در درس‌ها، از جمله موضوعاتی است که در تألیف و تدوین این کتاب‌ها مورد توجه خاص بوده‌اند. فرض اولیه‌ی این سیاست، این بوده است که: دانش‌آموزان باید قبل از یادگیری هر موضوع آموزشی، نسبت به آن احساسی خوشایند و نگرشی مثبت داشته باشند. از این رو، در انتخاب موضوع هر یک از درس‌ها، ایجاد زمینه‌های داستانی، استفاده از تصویرسازی فعال و غیرترئینی، تنوع در تمرین‌ها، ایجاد فعالیت‌های داوطلبانه و... اقداماتی هستند که در پرتو این سیاست پدید آمده‌اند.

راهنمای درس

□ تحلیل درس، شامل

- تحلیل واژگان درس
- تحلیل محتوای درس
- تحلیل قواعد درس

□ تدریس، شامل

- زمینه‌ها و پیش‌نیازهای ضروری برای آموزش درس جدید
- لوازم کمک آموزشی مورد نیاز در هر درس
- مراحل تدریس، شامل:

- تشخیص واژه‌های کلیدی درس
- بیان داستان هر درس به‌طور مشروح
- رجوع دانش‌آموزان به متن درس برای پاسخ‌گویی به سؤالات معلم
- قرائت متن درس، با حفظ حالت‌های کلامی
- ترجمه‌ی متن درس با کمک دانش‌آموزان
- بیان ماجرای شهر تماشا

- تمرین در کلاس

- تمرین در خانه

- اهداف تمرین‌ها

* * *

تدریس چنین کتابی که اساساً شیوه‌ی تدوین و رویکرد آموزشی آن با شیوه‌های سنتی متفاوت است، می‌باید متناسب با ویژگی‌های آن باشد. این کتاب را نمی‌توان با روش‌های نامتناسب با روح حاکم بر آن تدریس کرد. عناصری که شکل‌دهنده‌ی اصلی این کتاب هستند، می‌باید در شیوه‌ی تدریس و کلاس‌داری معلم نیز متبلور و متجلی باشد.

بر این اساس، کتاب راهنمای تدریس عربی دوم راهنمایی دارای چارچوب معینی است که عملاً هر یک از درس‌ها در همان قالب شکل یافته‌اند.

هر یک از درس‌های کتاب دارای دو بخش اصلی هستند:

□ تحلیل درس

□ مراحل تدریس

در بخش تحلیل هر درس، به این موضوعات اشاره شده است:

۱- تحلیل واژگان درس: واژه‌های به کار رفته در هر درس از جنبه‌های گوناگون مورد

توجه هستند.

مثال: میزان به کارگیری کلمات قرآنی یا هم‌خانواده‌های آن‌ها، میزان به کارگیری کلمات

کلیدی مرتبط با قواعد هر درس، چگونگی تکرار کلمات پیش آموخته و...

اهمیت آشنایی با تحلیل واژگان درس از این جهت است که معلم محترم با یکی از مهم‌ترین

عناصر شکل‌دهنده‌ی هر متن درس آشنا شود و به وضوح دریابد که چه حجمی از واژگان را و با

چه کیفیتی به دانش‌آموزان خود عرضه می‌دارد.

۲- تحلیل محتوای درس: هر یک از دروس، مبتنی بر یک ماجرا یا یک داستان هستند.

این داستان‌ها دارای پیام‌ها، جذابیت‌ها، هیجان‌ها و تأثیرگذاری‌های خاص خود می‌باشند. نمی‌توان

گفت‌نثر یا ادبیات به کار گرفته شده در این متن‌ها به تنهایی موجبات جذب و جلب دانش‌آموزان را

فراهم می‌آورند. معمولاً محدودیت‌های یک کتاب درسی یا یک متن آموزشی اجازه نمی‌دهد که از

لطایف ادبی و جذابیت‌های کلامی و نگارشی استفاده شود. از این‌رو، در یکی از مراحل تدریس،

به شرح و بسط موضوع داستان درس، یا روایت داستانی آن تأکید فراوان شده است تا بدین ترتیب،

شیوایی کلام معلم محترم، جبران‌کننده‌ی نقیصه‌ای باشد که ناگزیر در متن درس ایجاد شده است.

ممکن است برخی از معلمان گرامی به دلیل عدم آشنایی یا بی‌علاقگی نسبت به داستان و

داستان‌سرایی، این مرحله‌ی تدریس را مرحله‌ای جدی و تأثیرگذار به‌شمار نیاورند. اما در این‌جا

تأکید می‌شود که روایت هر یک از داستان‌ها به زبان شیرین فارسی، نه تنها موجبات جلب توجه

دانش‌آموزان به متن درس را فراهم می‌آورد، بلکه احساس و نگرش خوشایند و مثبتی را در آنان

تقویت می‌کند، ترجمه‌ی درس را سهل و عمیق می‌کند و به قرائت درست جملات نیز کمک

می‌نماید.

در بخش تحلیل محتوای هر درس، به جنبه‌های اخلاقی و رفتاری آن توجه شده است تا

معلم محترم همان رویکرد را در کلاس درس و در حین تدریس دنبال کند.

۳- تحلیل قواعد درس: با توجه به این که ترتیب آموزش قواعد عربی در این کتاب، از

شیوه‌های معمول و متعارف تبعیت نمی‌کند، مسأله‌ی قواعد هر درس، به‌طور جداگانه مورد بررسی

قرار گرفته است.

بخش دوم مباحث مربوط به هر درس، شامل تعیین زمینه‌ها و پیش‌نیازهای آموزشی، اشاره به لوازم کمک آموزشی و مراحل تدریس در کلاس، و انجام تمرینات مربوط به آن درس است. این مرحله‌بندی در تدریس، شیوه‌ی کلاس‌داری معلم و چارچوب طرح درس وی را به کلی تحت تأثیر قرار می‌دهد. برخلاف شیوه‌های سنتی تدریس عربی که معمولاً از تدریس مستقیم متن درس یا تفهیم مستقیم قواعد شروع می‌شود، در این جا حرکتی از ساده به مشکل یا از حاشیه به متن طی می‌شود. برای همین است که معلم در آخرین مراحل تدریس خود به تدریس و تفهیم قواعد درس و یا قرائت متن درس می‌پردازد. اما گفتنی است که انجام مراحل اولیه، به‌طور کلی به دانش‌آموزان کمک می‌کند که خودشان با اندک کمک و راهنمایی معلم بتوانند دست به مفهوم‌یابی جملات هر درس و یا ترجمه‌ی آن بزنند و عملاً قواعد هر درس را از خلال تمرین‌ها، جستجوها، گفت‌وگوها و سؤال و جواب‌هایی که در مراحل اولیه‌ی تدریس انجام شده است، دریابند.

تأکید می‌شود که همکاران گرامی، با امعان نظر و درک اصولی نسبت به رویکردها، زیرساخت‌ها و اصول فکری کتاب‌های عربی، شیوه‌ی تدریس خود را به شیوه‌های تألیف این کتاب‌ها نزدیک کنند و چنانچه در این زمینه دچار زحمت می‌شوند، برای تغییر روش تدریس و کلاس‌داری خود از شیوه‌های مبتنی بر کتاب‌های پیشین عربی به سوی کتاب‌های حاضر، تلاش و تمرین کنند تا خدای ناخواسته، دانش‌آموزان را در ورطه‌ی دو شیوه‌ی متفاوت کتاب‌داری و روش اختصاصی معلم محترم، سرگردان و متحیر نسازند. از این رو به‌عنوان جمع‌بندی مطالب پیش‌گفته، به همکاران و معلمان ارجمند توصیه می‌شود:

○ زیرساخت‌ها و اصول فکری حاکم بر تألیف کتاب‌های عربی را مورد مطالعه و بررسی قرار دهند.

○ بخش «تحلیل درس» مربوط به هر یک از درس‌ها را به‌منظور آشنایی با رویکردهای اصلی هر درس، مورد توجه قرار دهند.

○ به اصل آموزش از خلال تمرین و ایجاد قرینه‌های ذهنی و کلامی پای‌بند باشند.

○ از ظرفیت‌های حسّ آمیز، تخیل‌زا و دلپذیرساز درس‌ها بهره‌گیری کنند و با حداکثر توان، آن‌ها را به‌کار بگیرند.

○ تصاویر کتاب را نه به‌عنوان تصاویر تزئینی، بلکه به‌عنوان بخشی از متن درس، یا ناگفته‌های کلامی در متن درس، مورد توجه قرار دهند و دانش‌آموزان را به‌سوی تصویرخوانی آموزشی راهنمایی کنند.

○ از ظرفیت قوی و وسیع این کتاب‌ها در زمینه‌ی آشنایی با ادبیات، واژگان و مفاهیم قرآنی به‌عنوان راهکاری برای درک قرآن و مؤانست با آن و نیز توجیهی برای ضرورت یادگیری عربی بهره‌گیری نمایند.

○ مراحل تدریس را همان‌طور که به‌طور مجزاً در ارتباط با هر درس مطرح شده است،

مورد توجه قرار دهند و طرح درس خود را در چارچوب این مرحله‌بندی آموزشی تعریف و تدوین کنند.

○ بخش داستان هر درس و شیوه‌ی قرائت هر متن درسی را دقیقاً مورد توجه و مطالعه قرار دهند تا از آن مطالب به‌عنوان ناگفته‌هایی که به اقتضای تدوین متن آموزشی از قلم افتاده‌اند بهره‌گیری کنند و خود اشراف بیشتری به جزئیات متن‌های مجمل و چکیده‌ی درس‌ها داشته باشند.

اهداف کلی

- ۱- مروری بر مفاهیم و موضوعات عربی سال اول
- ۲- زمینه‌سازی برای ورود به مباحث جدید

هدف‌های رفتاری: دانش‌آموز باید در پایان این درس بتواند:

- ۱- معنی واژه‌های جدید را بیان کند.
- ۲- عبارت‌های ساده را به فارسی ترجمه کند.
- ۳- تفاوت مذکر و مؤنث را درک کند.
- ۴- مفهوم اسم اشاره را درک کرده و با نحوه‌ی کاربرد آن آشنا شود.
- ۵- مفهوم مفرد، مثنی و جمع را بداند و انواع آن را به یاد داشته باشد.
- ۶- با مفهوم استفهام آشنا شود و انواع کلمه‌های پرسشی را بشناسد.
- ۷- مفهوم اسم و فعل و حرف را درک کند و علائم اجمالی هرکدام را بداند.

تحلیل درس

واژگان

ویژگی‌های واژگانی متن این درس عبارتند از:

- ۱- استفاده‌ی فعال از تعدادی از پرکاربردترین واژگان قرآنی؛ به گونه‌ای که دانش‌آموزان با مطالعه‌ی این درس، عملاً با تعدادی از کلمات قرآنی آشنا می‌شوند. این کلمات یا ریشه‌ها که بخش عمده‌ای از متن درس را به خود اختصاص داده‌اند، عبارتند از:

کان - رَجُل - ذهب - هذان - إلى - خَرَجَ - كَسَبَ - أموال - كثيرة -
 قال - أخذ - قِسْم - بَقِي - تحت - هذه - قَبْل - أَيْام - جاء - عَجِبَ - عِلْم -
 أَمَرَ - الثَّار - خاف - ظَهَرَ - و ...

۲- به کارگیری واژگان پیش‌آموخته‌ای که تکرار آن‌ها برای آشنایی دانش‌آموزان با متون یا عبارات عربی و قرآنی و روایی ضروری می‌نماید.

۳- تأکید بر استفاده از واژه‌هایی که به نوعی بیانگر قواعد مطرح شده در سال اول راهنمایی هستند. این موضوع، زمینه‌ساز خلق عبارات و جملاتی شده است که به‌طور کلی منجر به خلق متن داستانی درس شده است و عملاً تمامی موضوعات قواعد پیش‌آموخته را شامل می‌شود.

محتوی

محتوای این درس شامل موضوع راست‌گویی و دروغ‌گویی است. این داستان از جمله‌ی حکایت‌ها و داستان‌هایی است که بسیاری از دانش‌آموزان با مضمون آن آشنا هستند. این داستان برگرفته از متون ادبیات کهن فارسی است که با روایاتی نزدیک، در ادبیات سایر ملل نیز مطرح شده است.

در این درس، موضوعاتی از قبیل: دوستی، امانت‌داری، راست‌گویی، دروغ‌گویی، دزدی و رأی عادلانه به عنوان دست‌مایه‌های رفتار اخلاقی برای نوجوانان مورد گوشزد قرار می‌گیرد.

قواعد

قواعد این درس، یادآوری کلیه‌ی قواعدی است که در سال اول راهنمایی ارائه شده است. این قواعد مشتمل به این موضوعات هستند:

- اسم مفرد، مثنی و جمع
- اسم مذکر و مؤنث
- اسم اشاره به نزدیک و دور
- استفهام
- انواع جمع سالم و مکسر

– انواع کلمه (اسم، فعل، حرف)
بدین ترتیب در این درس، کلیه‌ی موارد یادشده مورد اشاره قرار می‌گیرند و در تمرین‌ها نیز آن‌چه لازم به تأکید است، یادآوری شده است.

تدریس

مراحل تدریس

۱- از آن‌جا که این درس حاوی چکیده‌ی آموخته‌های سال اول راهنمایی است، می‌بایست ابتدا از طریق سؤال و جواب و مشارکت دانش‌آموزان سه فصل قواعد مطرح شده در کتاب اول مطرح شود.

بدین منظور، سؤالاتی بدین شرح مطرح می‌شود تا دانش‌آموزان با اتکا به حافظه‌ی خود، هر چه در ذهن دارند بیان کنند :

درباره‌ی کلمات مذکر و مؤنث چه می‌دانید؟

اسم‌های اشاره، چند نوع هستند؟

اسم‌های اشاره‌ی مذکر و مؤنث کدام هستند؟

اسم‌های اشاره‌ی مفرد کدام هستند؟

اسم‌های اشاره‌ی جمع را بیان کنید.

درباره‌ی مثنی چه می‌دانید؟

جمع سالم چیست و چند نوع است؟

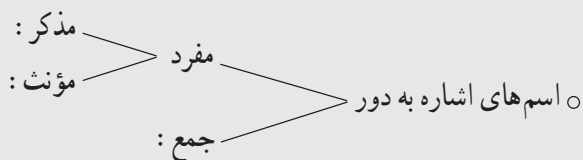
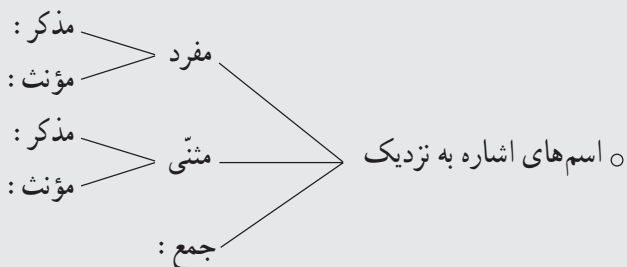
جمع مکسر چیست؟

اسم و فعل و حرف را چگونه از یک‌دیگر تمییز می‌دهیم؟

درباره‌ی استفهام و انواع کلمات پرسشی چه می‌دانید؟

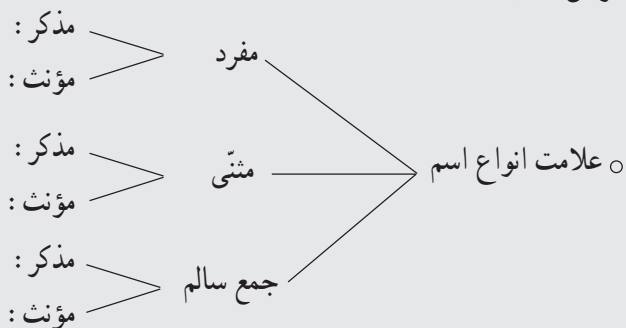
در این مرحله، پاسخ‌های دانش‌آموزان به صورت بحث آزاد مطرح می‌شود و بیش از یادآوری مباحث گذشته، چیزی مورد انتظار نیست.

۲- اطلاعاتی ذهنی دانش‌آموزان به صورت منظم دسته‌بندی می‌شود و از دانش‌آموزان خواسته می‌شود درباره‌ی هریک از عناوین زیر که روی تخته‌ی کلاس نوشته می‌شود، اطلاعات تکمیلی را ارائه دهند :

○ کلمات یرسشی

- مخصوص اشیا :
- مخصوص اشخاص :
- عمومی :
- مخصوص مکان :

○ معروف‌ترین وزن‌های جمع مکسر

-
-
-
-
-

○ نشانه‌ی انواع کلمه

- اسم :
- فعل :
- حرف :

همچنان که ملاحظه می‌شود، بدین ترتیب چکیده‌ی قواعد مطرح شده در کتاب اول راهنمایی، با مشارکت دانش‌آموزان مرور می‌شود.

۳- دانش‌آموزان با راهنمایی معلم با جستجو در متن درس، به استخراج شواهد مطرح شده، در ارتباط به هریک از موضوعات قواعد کتاب اول راهنمایی بپردازند.

بدین منظور دانش‌آموزان به چند گروه تقسیم می‌شوند و هر گروه با بررسی متن درس، به یکی از سؤالات ذیل پاسخ می‌گویند و نهایتاً نتیجه‌ی بررسی خود را می‌نویسند و سرانجام، معلم از سخنگوی هر گروه می‌خواهد نتیجه‌ی بررسی خود را اعلام نمایند.

سؤالاتی که به عنوان دستورکار گروه‌ها قلمداد می‌شود، از این قرارند:

اسم‌های اشاره‌ای که در متن درس ذکر شده‌اند، کدامند؟

چند نوع کلمه‌ی پرسشی در متن درس به کار رفته است؟

اسم‌های مفرد مؤنث مطرح شده در متن درس، کدامند؟

اسم‌های مفرد مذکر مطرح شده در متن درس، کدامند؟

اسم‌های مثنی و جمع مطرح شده در متن درس، کدامند؟

چند فعل در این متن درسی به کار رفته است؟

چند حرف در کنار اسم‌ها و فعل‌ها در متن درس آمده است؟

۴- با توجه به بررسی اجمالی دانش‌آموزان در متن درس، هنگام تدریس متن درس فرا می‌رسد. اما پیش از آن که این متن به‌طور معمول و مرسوم قرائت و ترجمه شود، داستان «الصدق و المکر» به زبان فارسی و به‌طور مشروح توسط معلم بیان می‌شود.

برخی از محدودیت‌های کتاب‌های
درسی موجب می‌شود که واژگان و عبارات
درسی نتوانند حامل انتقال زیبایی‌ها و
لطافت‌های داستان‌ها و حکایات آموزنده
باشند. لذا رفع این کاستی برعهده‌ی معلم
محترم وانهاده می‌شود تا در فرصت مناسب
کام شاگردان را با پیام سازنده و جذابیت‌های
داستان‌هایی که به عنوان سوژه متن درسی
مورد استفاده قرار گرفته‌اند، شیرین نماید.
سیاست حاکم بر این کتاب اقتضا
می‌کند که متن درسی، پیش از آن که از
حیث واژگان و معنای عبارات مورد تدریس
قرار گیرد، نگاه مثبت و عاطفی دانش‌آموزان
را به خود جلب نماید؛ به گونه‌ای که آنان
نسبت به این متن درسی احساس علاقه و
اشتیاق کنند و آن را متنی خواندنی، زیبا و
دلنشین به‌شمار آورند.

همچنان که روش این کتاب اقتضا
می‌کند، معلمان از ارائه‌ی ساده و گذرای متن
درسی اجتناب می‌کنند و به جای آن، تلاش
می‌نمایند که نظر مثبت دانش‌آموزان را به آن
داستان جلب کنند.

پرواضح است که متن‌های درسی از
گنجایش و ظرفیت لازم برای پرداخت‌های ادبی
و القای زیبایی‌ها و لطافت‌های داستان و حکایات
برخوردار نیستند. بنابراین، چه بسا عباراتی
بسیار ساده و خشک عهده‌دار انتقال مفاهیمی
بسیار زیبا و لطیف و دقیق می‌شوند. بنابراین
معلمان محترم نباید انتظار داشته باشند که
متن‌های درسی همانند کتاب‌های ادبی و متن‌های
احساس برانگیز و تأثیرگذارنده باشند.

با این وصف، پیش از قرائت و ترجمه‌ی متن درس، نسبت به بیان داستان مشهور آن اقدام
می‌شود. بدین منظور با توجه به این که اغلب دانش‌آموزان با این حکایت آشنایی دارند، از آنان
درباره‌ی این موضوع سؤال می‌شود. چنانچه دانش‌آموزان بتوانند به درستی داستان را بیان کنند،
روایت آن، به آنان واگذار می‌شود؛ و گرنه، معلم عهده‌دار روایت این حکایت می‌شود:

دو دوست؛ یکی مردی ساده و دیگری مردی حیله‌گر باهم به سفر رفته بودند. آنان شهر و دیارشان را ترک کردند و دنبال کار راهی سفر شدند. پس از مدتی ثروتی به هم زدند و پول فراوانی به دست آوردند. در آن روزگار پول‌ها به صورت سکه‌های طلا و نقره بود.

آن دو دوست، باز هم قصد ادامه‌ی سفر داشتند اما از ترس دزدان می‌بایست برای سکه‌هایشان چاره‌ای بیندیشند. مرد ساده پیشنهاد کرد: «کمی از این سکه‌ها را برای خرج سفر برمی‌داریم و بقیه را زیر این درخت دفن می‌کنیم تا هنگامی که نیازمند آن بودیم، آن را برداریم.»

دوست دیگر، این پیشنهاد را پذیرفت و از همان موقع برای دزدیدن سکه‌ها نقشه‌ای کشید. مرد ساده زیر یک درخت چاله‌ای کند و سکه‌ها را درون آن گذاشت و روی آن را با خاک پوشاند تا هیچ‌کس به وجود سکه‌ها پی نبرد؛ غافل از این که دوست حیله‌گرش قبل از هر دزد دیگری به این اموال دست‌برد می‌زند.

چند روز گذشت. مرد حیله‌گر به بهانه‌ای از دوستش جدا شد و به سراغ سکه‌ها آمد، فوراً آن‌ها را از خاک بیرون کشید و جایی دیگر پنهان کرد و دوباره نزد دوستش بازگشت و درباره‌ی این موضوع چیزی نگفت.

چند وقت بعد، نیازمند پول شدند و تصمیم گرفتند سراغ سکه‌هایشان بروند. وقتی آن‌جا رفتند، دیدند چاله‌ی سکه‌ها کنده شده و سکه‌ها ربوده شده‌اند. مرد حیله‌گر ظاهراً خشمگین و عصبانی شد و فریاد زد: «ای مرد، تو این سکه‌ها را دزدیده‌ای... هیچ‌کس از جای آن‌ها خبر نداشت...»

مرد ساده که حیران و متعجب شده بود، شروع کرد به قسم و التماس که: «نه، به خدا من برنداشته‌ام، هرگز چنین کاری نمی‌کنم...» مرد حیله‌گر بیش از پیش قیافه‌ی عصبانی به خود گرفت و سرزنش‌گرانه گفت: «بله... همه‌ی دزدان این حرف‌ها را می‌زنند... باید برویم پیش قاضی... من از تو شکایت می‌کنم...»

چاره‌ای نبود. مرد ساده رضایت داد که نزد قاضی بروند. وقتی مرد حیله‌گر از دوستش شکایت کرد، قاضی پرسید: «ای مرد، آیا تو این اموال را دزدیده‌ای؟» مرد قسم خورد که پول‌ها را ندزیده‌است. قاضی به مرد دیگر روکرد و گفت: «این مرد انکار می‌کند و قسم می‌خورد که دزد نیست. آیا تو شاهدی داری که دوستت مال‌ها را دزدیده؟»

مرد حيله گر فوراً گفت: «بله آقای قاضی، شاهد دارم. شاهد من همان درختی است که بول‌ها را زیر آن دفن کرده بودیم.»

قاضی از این شاهد عجیب تعجب کرد ولی چیزی نگفت. او تصمیم گرفت که از نزدیک درخت را ببیند و شهادت او را بشنود. پس قرار شد که فردا نزد درخت بروند.

* * *

مرد حيله گر بلافاصله به خانه‌اش رفت و نزد پدرش التماس کرد که «پدرجان باید کمکم کنی.» پدر گفت: «هر کمکی که باشد به تو می‌کنم. بگو چه کنم؟» مرد حيله گر گفت: «در صحرا درخت کهنسالی است که درون آن به اندازه‌ی تو شکافی وجود دارد. فردا داخل شکاف درخت برو و وقتی قاضی از درخت پرسید دزد چه کسی است، تو بگو این مرد اموال را دزدیده است.»

پدر پیر که از این خواسته‌ی پسرش حیران شده بود، از انجام این خواسته امتناع کرد و گفت: «حتماً کلکی در کار است. لابد می‌خواهی سرکسی کلاه بگذاری...» پدر پیر زیر بار نمی‌رفت اما پسر توانست او را راضی و قانع کند.

فردا صبح زود، پدر و پسر نزد درخت رفتند و پدر در شکاف درخت پنهان شد. پسر سوراخ را با شاخ و برگ درخت پوشاند. هیچ‌کس متوجه نمی‌شد که کسی داخل درخت پنهان شده است. پس از آن، مرد مکار با عجله نزد قاضی رفت و گفت: «ای آقای قاضی، داد مرا از این مرد دزد بستان. نزد درخت برویم تا شهادت او را بشنوی.» مرد ساده پیش از ورود او، نزد قاضی رفته بود و با حیرت این سخنان را می‌شنید.

قاضی همراه با آن دو مرد و عده‌ای دیگر که از این ماجرای عجیب باخبر شده بودند، راهی دیدار درخت شدند. قاضی آرام و ساکت بود ولی همراهان قاضی درباره‌ی این شاهد حیرت‌انگیز از هم سؤال می‌کردند. سرانجام همگی به درخت رسیدند.

مرد حيله گر رو کرد به قاضی و گفت: «درخت همین است.» قاضی از مرد ساده پرسید: «آیا اموال همین‌جا دفن شده بود؟» او گفت: «آری» قاضی رو به درخت کرد و پرسید: «ای درخت، چه کسی اموال را دزدیده؟» ناگهان از داخل درخت صدایی بلند شد و گفت:

«آری، این مرد دزد است.»

قاضی که سرد و گرم روزگار چشیده بود، فهمید کلکی در کار است. اعلام کرد که می‌خواهم درخت را آتش بزنم. همه تعجب کردند که این دیگر چه تصمیمی است. هیزم جمع شد و قاضی کبریت کشید. اطراف درخت را شعله‌های سوزان فراگرفته بود که ناگهان مردی از حفره‌ای که در دل درخت کهنسال ایجاد شده بود، بیرون پرید و پا به فرار گذاشت.

فرار پیرمرد از درون درخت، بهترین پاسخی بود که قاضی می‌توانست بدهد. مرد مکار سرافکننده و شرمسار نزد قاضی ایستاده بود و لبخندی بر لب مرد راستگو نشسته بود.

۵- معلم، آموخته‌های عربی سال گذشته را از دانش‌آموزان می‌پرسد تا زمینه‌ی لازم برای مرور بر قواعد موردنظر ایجاد شود. بدین‌منظور، سوالاتی از این قبیل مطرح می‌شود:

- اسم‌های اشاره به نزدیک کدامند؟
- فرق هذا و هذه چیست؟
- اسم‌های اشاره به نزدیک و اشاره به دور کدامند؟
- فرق مفرد، مثنی و جمع چیست؟
- علامت اسم‌های مثنی چیست؟
- علامت‌های اسم جمع مذکر و جمع مؤنث کدامند؟
- علامت‌های استفهام کدامند؟

متن خوانی

داستان «الصدق و المکر» به گونه‌ای است که هریک از عبارات آن نیازمند احساس یا روایتی جداگانه است. جملات خبری یا عاطفی یا پرسشی یا ... به گونه‌ای مختلف بیان می‌شوند. مثلاً:

— کان رُجْلانِ في مَدینةٍ : خبری

— عَجیبٌ ... ها ... : تعجبی

— کَلا ... واللّه ... : انکاری

— نعم ... السّارقون هکذا :

سرزنش‌گر

هل أنت سَرَقْتَ؟ : پرسشی

أیتها الشجرة! من سَرَقَ الاموال؟ :

ندایی — پرسشی

۶- متن درس، در این مرحله به طور کامل قرائت می‌شود ولی این قرائت باید به گونه‌ای باشد که حسن حاکم بر هر جمله، گویای مضمون و محتوای آن باشد. سابقه‌ی ذهنی دانش‌آموزان نسبت به داستان این درس و نیز اطلاعاتی که در مراحل قبل نسبت به این متن فراگرفته‌اند، به آنان کمک می‌کند که دلیل فراز و نشیب‌های کلامی معلم را در حین قرائت این متن دریابند و از شنیدن آن لذت ببرند. دانش‌آموزان در حین قرائت متن دروس باید دریابند که هر عبارت را با همان احساس و حالتی بخوانند یا بیان کنند که مقتضای مفهوم و جایگاه مفهومی آن است.

۷- ترجمه‌ی متن درس با مشارکت و همکاری فعال دانش‌آموزان انجام می‌شود. به عبارت دیگر، به جای این که معلم به ترجمه‌ی مستقیم هریک از عبارات و جملات بپردازد، تلاش می‌کند با استفاده از پیش‌آموخته‌های دانش‌آموزان، آنان را برای ترجمه‌ی هریک از عبارات به کمک بطلبد و فقط کلمات جدید را خود ترجمه کند و دریافت معنی و مفهوم هر عبارت را به دانش‌آموزان بسپارد. در این صورت، از آنجا که جایگاه هریک از جملات در داستان مبسوطی که فارسی آن را معلم مطرح کرده، معلوم است و نیز اغلب واژه‌هایی که پیش از این در دروس قبلی ارائه شده، دانش‌آموزان قادر خواهند بود به ترجمه‌ی عبارات مبادرت کنند و فقط معلم شکل نهایی هر ترجمه را تأیید نماید.

تمرین در کلاس

این تمرین‌ها موجب تعمیق یادگیری دانش‌آموزان می‌شود و عملاً نوعی جمع‌بندی از آموخته‌ها به حساب می‌آید.

۱- مسابقه سرعت: معلّم از سه نفر از دانش‌آموزان می‌خواهد که در این مسابقه شرکت کنند. هر بار، تصویری از یک نفر، دو نفر و چند نفر به صورت مذکر و مؤنث ارائه می‌کند و این موضوعات را به عنوان سوژه‌ی مسابقه اعلام می‌کند تا دانش‌آموزان کلمه‌ی مناسب یا پاسخ مناسب را ارائه دهند: - اسم اشاره‌ی مناسب (مفرد مذکر - مفرد مؤنث - مثنای مذکر - مثنای مؤنث - جمع مذکر و جمع مؤنث)

- علامت اسم مناسب برای هر تصویر

۲- نوشتن چند اسم مذکر و مؤنث مفرد روی تخته سیاه، و سپس طرح این موضوعات برای پاسخ‌گویی توسط دانش‌آموزان:

- تبدیل مذکر به مؤنث و مؤنث به مذکر

- تبدیل به مثنی

- بیان جمع مکسر

- تبدیل به جمع سالم مذکر

- تبدیل جمع سالم مؤنث

بدیهی است که انتخاب کلمات مورد نظر باید طوری باشد که قابل تبدیل به موارد یاد شده باشد.

تمرین در خانه

۱- روخوانی متن درس به منظور آمادگی برای قرائت در کلاس درس، همراه با حالت‌ها و

احساسات مناسب برای هر عبارت

۲- مطالعه‌ی متن درس برای انجام تمرین‌های کتاب

۳- مطالعه‌ی بخش قواعد برای انجام تمرین‌های کتاب و نیز پاسخ به سوالات مطرح شده در

حاشیه‌ی بخش قواعد

۴- انجام تمرینات کتاب برای رسیدن به این اهداف:

- مرور اسم اشاره

- مرور اسم‌های مؤنث

- مرور نشانه‌های مثنی و جمع سالم مذکر و مؤنث

- مرور استفهام و پاسخ

- مرور جمع مکسر

- مرور نشانه‌های اسم، فعل و حرف

تمرینات اختیاری

الف - قرائت متن درس و تمرین گروهی برای اجرای نمایش براساس متن درس
ب - بررسی آیات قرآن برای استخراج آیاتی که دارای این واژه‌ها یا هم‌خانواده‌های آن‌ها

هستند :

کثیر - قال - الثَّار - قَسَمَ - عَجِبَ

ج - بررسی آیات قرآن برای استخراج آیاتی که دارای یکی از اسم‌های اشاره یا استفهام یا مفرد مذکر یا جمع سالم مذکر یا جمع سالم مؤنث یا جمع مکسر هستند.

اهداف تمرین‌ها

تمرین‌های این درس در جستجوی دست‌یابی به این اهداف هستند.

در «التمرین الأول»:

- ۱- آشنایی با متن درس و جزئیات آن
- ۲- درک مفهوم عبارات و جملات متن درس
- ۳- تقویت آشنایی با سؤال و جواب

در «التمرین الثاني»:

۴- آشنایی با فعل مضارع و مفهوم افعال

در «التمرین الثالث»:

- ۵- آشنایی با تعدادی از کلمات قرآنی
- ۶- تشخیص انواع جمع مذکر سالم، مؤنث سالم و مکسر
- ۷- آشنایی با علائم و نشانه‌های جمع مذکر سالم و جمع مؤنث سالم

در «التمرین الرابع»:

۸- مرور متن درس و آشنایی با افعال ماضی

در «التمرین الخامس»:

- ۹- آشنایی با ساختار آیات قرآنی
- ۱۰- آشنایی با انواع کلمات (اسم، فعل، حرف)

اهداف کلی

- ۱- آشنایی با جمله‌هایی که دارای فعل ماضی مفرد غایب هستند.
- ۲- ترجمه و فهم جمله‌های ساده
- ۳- آشنایی با دو صیغه مفرد غایب ماضی و ضمائر منفصل مربوط به آن‌ها

هدف‌های رفتاری: دانش‌آموز باید در پایان این درس بتواند:

- ۱- جمله‌های ساده‌ی همراه با فعل ماضی / مفرد/ غایب را به فارسی روان ترجمه کند.
- ۲- مفهوم فعل ماضی غایب را درک کند.
- ۳- مفهوم صیغه‌ی فعل مذکر و مؤنث را درک کند.
- ۴- با ریشه‌ی فعل، فعل ماضی غایب مفرد مؤنث بسازد.
- ۵- علامت فعل، ماضی مفرد مؤنث غایب را بشناسد.
- ۶- ضمائر «هو» و «هی» را به‌طور مناسب با افعال مربوط به کار ببرد.

تحلیل درس

واژگان

واژگان این درس از دو جهت قابل توجه هستند:

- ۱- تمام واژه‌ها به‌صورت مستقیم یا هم‌خانواده‌ی آن‌ها دارای کاربرد قرآنی هستند و با توجه به این‌که چند کلمه از پرکاربردترین کلمات قرآنی در این درس استعمال شده‌اند، این درس عملاً بخش

قابل توجهی از واژگان قرآنی را تحت پوشش قرار می‌دهد. از جمله‌ی این کلمات، می‌توان اشاره داشت به: شَكَرَ، نَظَرَ، جَاءَ، حَمَلَ، شِئْءٌ، یوم و ...

۲- عمده‌ترین تأکید واژگانی این درس، روی صیغه‌های ماضی مفرد مذکر و مؤنث غایب می‌باشد. به همین دلیل تنوع قابل توجهی در خصوص این صیغه‌ها به چشم می‌خورد. براین اساس، معلم می‌تواند با استناد به این نمونه‌های متعدد، به آموزش صیغه‌ی مورد نظر بپردازد.

فعل‌های به کار رفته در این درس، از این قرار هستند:

ذَهَبْتُ	حَدَّثْتُ
شَرِبْتُ	خَرَجْتُ
وَقَفْتُ	شَكَرْتُ
نَظَرْتُ	جَاءَ
قَالَتْ	قَصَدْتُ
وَقَعْتُ	عَلِمَ
سَمِعْتُ	حَمَلَ
قَرَّبْتُ	قَذَفْتُ
عَجِلْتُ	صَرَخْتُ
هَرَبْتُ	وَقَعَ

استعمال ۲۰ صیغه‌ی فعل ماضی مفرد مذکر و مؤنث غایب، از امتیازات این درس است؛ خصوصاً که همه‌ی آن‌ها دارای استعمال قرآنی هستند.

همچنان‌که ملاحظه می‌شود، تنوع افعال به کار گرفته شده در این درس، از حدّ مطلوب برخوردار است و معلم می‌تواند دانش‌آموزان را با استفاده از این ظرفیت موجود، به‌سوی انجام تمرینات گوناگون و ساختن صیغه‌های افعال، هدایت و راهنمایی کند.

محتوی

این درس، یکی از ضرب‌المثل‌های معروف را که برگرفته از آیات قرآنی است، محور کار خود قرار داده است. چنین حکایت‌هایی در فرهنگ فارسی به‌طور فراوان وجود دارد و اساساً دانش‌آموزان

با داستان‌هایی از این نوع آشنایی دارند. از این رو می‌توان اطمینان داشت که خواندن این متن برای دانش‌آموزان، نه تنها درس‌آموز و سازنده است، بلکه از جذابیت لازم نیز برخوردار خواهد بود.

اصلی‌ترین پیام این درس، ایجاد رغبت به نیکی و نیکوکاری است و حتماً دانش‌آموزان این ضرب‌المثل را به یاد خواهند آورد که:
تو نیکی می‌کن و در دجله انداز که ایزد در بیابانت دهد باز

قواعد

آنچه این درس دنبال می‌کند، این است که:

○ «تّ»، علامت فعل مؤنث مفرد است.

○ اگر «تّ» به آخر فعل اضافه شود، می‌توان آن فعل را برای «مؤنث‌ها» به کار

برد.

و نکته‌ی دیگر این که ضمیر «هو» مناسب فعل مذکر و ضمیر «هی» مناسب فعل مؤنث است. با توجه به تنوع فعل‌هایی که در این درس به کار رفته‌اند، آموزش مفهوم یادشده، چندان سخت و دشوار نخواهد بود.

تدریس

زمینه

دانش‌آموزان با برخورداری از این زمینه‌ها می‌توانند درس را به خوبی فراگیرند:

۱- مفهوم فعل

۲- مفهوم مذکر و مؤنث و علامت اسم‌های مؤنث (حرف «ة») در پایان اسم)

۳- فعل‌های سه‌حرفی